

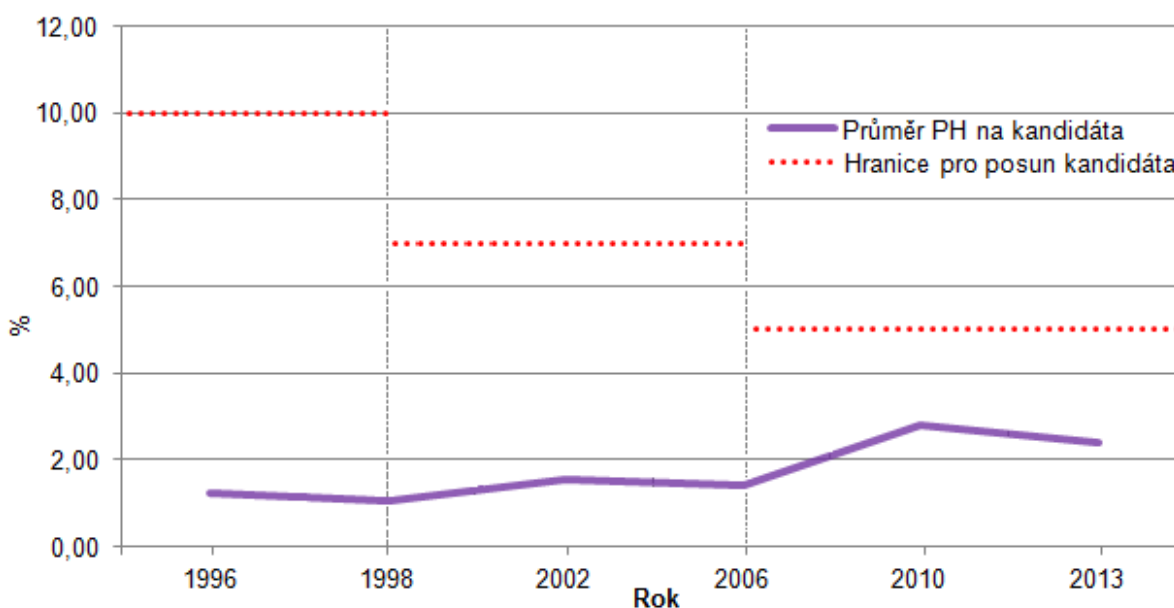
4. Průměr přednostních hlasů na kandidáta

V této kapitole není blíže komentováno členění ukazatele dle volebních stran. Toto členění totiž významně ovlivňují dva faktory, které jsou blíže popsány v jiných částech textu. Na jedné straně průměr přednostních hlasů na kandidáta ovlivňuje míra využití přednostních hlasů voliči jednotlivých politických subjektů - strany s aktivními voliči budou mít vyšší hodnotu ukazatele, na druhé straně výsledky průměru přednostních hlasů na kandidáta výrazně determinuje to, v jakém volebním kraji kandidát kandiduje (viz kapitola 4.2.) - bez ohledu na politický subjekt, za který kandiduje.

4.1 Vývojové trendy průměru přednostních hlasů na kandidáta

V prvních sněmovních volbách v 90. letech byla celorepubliková hodnota sledovaného ukazatele poměrně nízká, což bylo zapříčiněno nižší aktivitou voličů v udělování preferenčních hlasů. Hranice pro posun kandidáta byla volební legislativou stanovena na 10 %, pro dosažení této hranice tak musel kandidát například v roce 1998 (průměrné procento přednostních hlasů se rovnalo zhruba 1,0) získat desetinásobek průměru přednostních hlasů připadajících na kandidáta. Takto vysokou schopnost kumulace přednostních hlasů vykazalo ve volbách roku 1998 pouze 12 z 1487 sledovaných kandidátů (viz kapitola 5).

Graf 8 Průměr přednostních hlasů na kandidáta ve volbách do PS PČR v letech 1996-2013

Pro volby v letech 2002 a 2006 sice došlo ke snížení hranice pro posun na 7 %, zásadní navýšení ukazatele však zaznamenáno nebylo. Důvod lze hledat v nejnižším absolutním počtu udělených přednostních hlasů (viz Graf 5 v kapitole 3), což bylo dáno především legislativní změnou počtu disponibilních přednostních hlasů ze 4 na 2 (míra využití přednostního hlasování ale byla v důsledku konstrukce ukazatele paradoxně nejvyšší v historii). Významně ovlivnilo hodnotu ukazatele také navýšení volebních krajů z 8 na 14. V 90. letech mohly volební strany v republice navrhnout maximálně 298 kandidátů, se změnou počtu volebních krajů se zároveň zvýšil i maximální počet kandidátů (343), které strany mohou do sněmovních voleb nominovat. Celkový počet udělených

přednostních hlasů se tak průměroval vyšším počtem kandidátů, což snižovalo potenciální hodnotu ukazatele.

Ve volbách v letech 2010 a 2013 hodnota ukazatele poprvé překročila 2% hranici. Nárůst ukazatele byl způsoben vysokým počtem udělených přednostních hlasů (viz Graf 5 v kapitole 3). Zároveň byla pro tyto volby opětovně snížena hranice pro posun kandidáta do čela kandidátní listiny - a to na 5 %. Jednotlivému kandidátovi tak stačil zisk zhruba dvojnásobku průměru přednostních hlasů pro přednostní udělení mandátu. Ve srovnání s 90. léty tak došlo k výraznému zvýšení potenciálu pro posun kandidáta a získání mandátu - bez ohledu na výhodnou (čelní) pozici na kandidátní listině.

4.2 Průměr přednostních hlasů na kandidáta ve volebních krajích

Tato část analýzy odpovídá na otázku, zda velikost maximálního počtu kandidátů na kandidátní listině zásadním způsobem ovlivňuje hodnotu sledovaného ukazatele. Nejprve budou porovnávány výsledky z voleb let 1996 a 1998, kdy se maximální počet kandidátů na kandidátní listině pohyboval v rozpětí mezi 20 (Jihočeský₁ kraj) a 60 (Jihomoravský₁ kraj). Zvlášť pak budou hodnoceny rozdíly v letech 2002-2013, kdy se zákonem stanovený maximální počet kandidátů na kandidátní listině pohyboval v hodnotách mezi 14 (Karlovarský kraj) až 36 (Praha₂, Moravskoslezský kraj).

Tabulka 10 Krajské srovnání průměrného počtu přednostních hlasů na kandidáta ve volbách do PS PČR v letech 1996-1998

Volební kraj	Maximální počet kandidátů	Průměr přednostních hlasů na kandidáta (%)	
		1996	1998
Praha ₁	36	1,29	1,25
Středočeský ₁	31	1,17	1,11
Jihočeský ₁	20	2,10	2,02
Západočeský	25	1,76	1,28
Severočeský	35	1,42	1,16
Východočeský	36	1,35	0,93
Jihomoravský ₁	60	0,69	0,58
Severomoravský	55	1,02	0,89

V Tabulce 10 je patrný trend, kdy s klesajícím počtem kandidátů na kandidátní listině roste průměr přednostních hlasů na kandidáta. Nejvyššího průměru dosahovali kandidáti v Jihočeském₁ kraji (v obou sněmovních volbách přesáhl ukazatel 2% hranici), který byl zároveň populačně nejmenším volebním obvodem ČR. V roce 1996 vykázal druhou nejvyšší průměrnou hodnotu kraj Západočeský, jemuž ovšem v roce 1998 nejvýrazněji poklesla hodnota ukazatele. Kandidáti ve dvou největších volebních obvodech (Jihomoravský₁ a Moravskoslezský) v obou případech získali nejnižší průměr přednostních hlasů - vzhledem k rozsahu kandidátní listiny se tak nabízí domněnka, že pro zdejší kandidáty bylo nejsložitější kumulovat dostatečný počet přednostních hlasů pro přednostní udělení mandátu.

Tabulka 11 Krajské srovnání průměrného počtu přednostních hlasů na kandidáta ve volbách do PS PČR v letech 2002-2013

Volební kraj	Maximální počet kandidátů	Průměr přednostních hlasů na kandidáta (%)			
		2002	2006	2010	2013
Praha ₂	36	1,28	1,17	2,60	2,10
Středočeský ₂	34	1,05	0,85	1,99	1,67
Jihočeský ₂	22	1,69	1,57	2,99	2,75
Plzeňský	20	1,89	1,56	3,14	2,90
Karlovarský	14	2,73	2,40	4,86	4,19
Ústecký	26	1,47	1,66	3,12	2,43
Liberecký	17	2,32	2,32	4,04	3,49
Královéhradecký	20	1,91	1,55	3,16	3,11
Pardubický	19	1,83	1,73	3,84	3,05
Vysočina	20	2,15	1,71	2,95	2,77
Jihomoravský ₂	34	1,12	1,04	1,95	2,04
Olomoucký	23	1,86	1,61	3,37	2,47
Zlínský	22	1,74	1,76	3,30	2,58
Moravskoslezský	36	1,15	1,04	1,88	1,77

Navýšením volebních obvodů a poklesem jejich průměrné velikosti se nepřímá úměrnost mezi maximálním počtem kandidátů na kandidátní listině a průměrem přednostních hlasů na kandidáta ještě umocnila. Úpravou počtu volebních obvodů došlo k tomu, že kandidátní listina kterékoliv volební strany v Karlovarském kraji může obsahovat pouze 14 jmen (mezi strany se v kraji doposud vždy rozdělovalo 5 poslaneckých mandátů), zatímco kandidátka v Moravskoslezském kraji čítá 36 jmen (volí se zde cca 23 poslanců). Volič má v obou případech stejný počet preferenčních hlasů, je tedy logické, že kandidát v Karlovarském kraji má vyšší statistickou pravděpodobnost, že přednostní hlas získá. Také je z Tabulky 11 patrné, že především v Karlovarském kraji se průměr přednostních hlasů na kandidáta dramaticky přibližuje (především v roce 2010, kdy byla hodnota ukazatele ve 13 ze 14 krajů nejvyšší v historii) 5% hranici pro posun. Pokud se tedy v tomto kraji neobjeví dostatek silných kandidátů schopných kumulovat velký počet přednostních hlasů, znamená to, že významná část kandidátů z kandidátní listiny splní podmínky pro posun do čela kandidátní listiny. Vzhledem k nízkému počtu v kraji rozdělovaných mandátů ale platí, že mandát získají pouze kandidáti s absolutně nejvyšším ziskem preferenčních hlasů.

Z hlediska procentuálního zisku na kandidáta lze volební kraje rozdělit do tří skupin. Ve velkých krajích (34-36 jmen na kandidátní listině) jsou hodnoty ukazatele logicky nejnižší v republice. Pro velmi malé kraje (14-17 kandidátů) jsou typické vysoké průměrné hodnoty přednostních hlasů na kandidáta, v těchto krajích by tak mělo jít nejnadhěji dosáhnout na zákonem stanovenou hranici pro posun kandidáta.

Jedna věc jsou teoretické předpoklady a ideální případy, druhá reálné chování voličů v příslušných volebních obvodech. Pokud by se měl vztah mezi maximálním počtem kandidátů na kandidátní listině a průměrným počtem přednostních hlasů na kandidáta projevit v praxi, měl by z menších volebních

obvodů vycházejí významně vyšší počet kandidátů s přednostními hlasy nad požadovanou hranicí pro posun než z větších volebních krajů. Lze se ale zároveň domnívat, že absolutní počet přednostních hlasů a z něho vyplývající průměrné procento přednostních hlasů na kandidáta ovlivňují i další faktory na velikosti volebního obvodu nezávislé (přítomnost silných osobností na kandidátních listinách, regionální příslušnost kandidátů, aktuální politický kontext).